

Seternes - fra utmark til familieandelslag

Av Ole Kristian Jørgensen

Skrevet 1996, revidert og utgitt i forbindelse med 100 års jubileum for Amanda og Alfs fødsel, 2001.

Sist oppdatert: 12.12.2023

Småbruket Seternes på øya Kågøy, i Skjervøy kommune eksisterte ikke som begrep før en gang i 1932. Inntil da ble plassen, av en eller annen grunn, kalt for "Ivarholet". Kanskje hadde en ved det navnet satt livet til i den forrykende havsjøen som oppstår der med nordlig uvær.

Seternes var da skrinnt utmark som til dels var overgrodd med bjørk og einer. Til den tid var det ingen som hadde sett sitt mon i å slå seg til her, hvis en ser bort fra folk fra Steinalderen som det er funnet spor etter på stedet.

Seternes ligger ca. tre kilometer fra nærmeste grend, men et lite småbruk ved navn Seter lå ca. en kilometer nordafor. En smal sti som går i til dels ulendt landskap knyttet stedet til omverden. Ingen nybrottsmann eller småbruker kunne leve bare av landbruk. Muligheten til å kombinere dette med fiske var en viktig forutsetning. Seternes har ingen havn eller strand, og med den tidligere nevnte havsjøen var dette ikke et ideelt sted.

Paret Amanda og Alf Jørgensen, begge 31 år, hadde få valgmuligheter. De var slått konkurs av Alf's morfar fordi de ikke klarte å betale han avdrag på småbruket de hadde overtatt av han på Taskeby. Tidlig på våren 1932 måtte de forlate hus og hjem. De hadde da 5 barn fra 2 til 10 år, og Amanda var høygravid med det sjette, som ble født hos naboer 18. mai samme år. Det de hadde av husdyr ble plassert rundt om på gårdene.

Amanda og Alf

Av en nabo, Mikkal Reiersen, fikk de hand om "Ivarholet" på rimelige avbetalingsvilkår, og allerede samme vår startet de opp med rydding av skog og oppsetting av gråsteinsmur til kjeller for huset. Seternes, som stedet fra da ble kalt, begynte så smått å ta form. Slektninger og naboer var med og satte opp bolighus. Kjelleren ble den første året benyttet som fjøs for to kyr og noen sauer.

Fôr til dyrene ble skrappt sammen på uteslåtter og lagret i et av rommene i huset. Det ble lite med høy, og tang, tare, bjørkeris og kokt fisk ble brukt som tilleggsfôr. Både mennesker og dyr kom seg gjennom den første vinteren. Men det ble en hard tørn, særlig for dyrene i en trekkfull gråsteinkjeller. Senere gikk det bedre. Jorden ble dyrket opp, hovedsakelig med handmakt, og den ga etter hvert brukbart med fôr til to kyr, noen sauer og en geit.

Alf hadde til da hatt sitt virke på havet, og han så det som en utfordring å mestre havsjø, vind og uvær når han og barna skulle ut i båt. For Amanda var dette et mareritt, og hun takket sin Gud hver gang det gikk godt, og det gjorde det alltid. På tross av dystre spådommer fra bygdefolket var det ingen som kom til skade i havsjøen eller uværet på Seternes.

Det kom flere barn, mange barn, tolv i tallet. Alle overlevde unntatt den nest eldste, som døde som spedbarn. I tillegg tok de til seg en fosterdatter som var i familien i ca. ti år.

Familien samlet 1951

Tredveårene var harde for mange, og Seternes var intet unntak. Det ble et umenneskelig slit for å holde det gående. Gårdsdriften ble i lange perioder overlatt til Amanda og barna, som etter hvert vokste til. Alf drev fiske på Lofoten og Finnmarken, og de holdt sulten og kreditorene fra livet.

Da krigen brøt ut var Seternes utviklet til et småbruk som kunne sammenlignes med andre bruk i omegnen. På knappe matrasjoner ble det hardt å holde liv i mange unger, men takket være fisk i havet og egenprodusert kjøtt, potet og grønnsaker kom alle seg gjennom krigsårene.

Klær var det verre med, men også det gikk på et vis. Det meste ble produsert på stedet av ull og skinn fra egne dyr. Ungene gikk på hjemmelagde ski og fottøyet var hjemmesydde kommager som var laget av skinn fra dyrene. Alt som kunne brukes ble tatt vare på og benyttet. Sparsomhet ble en dyd av nødvendighet, og alle barna måtte lære og delta både i produksjon og vedlikehold. Når barna klaget over vanskelige oppgaver sa Amanda: «Det er bedre å være livløs enn rådløs». Seternes- folket led ingen direkte nød under krigen. Det verste var vel selve okkupasjonen og frihetsberøvelsen som fulgte med den.

Høsten 1944 kom tvangsevakueringen, og Amanda og Alf med sin barneflokk på 11 ble flyktninger. Hele familien ble hentet av redningsskøyten "Storebrand." Før det var kyrne blitt hentet. Familien tilbrakte en vinter på Skipnes, Tinden i Vesterålen hvor de sammen med andre sambygdinger ble meget godt mottatt av den lokale befolkningen.

Da krigen var over ville alle tilbake til sine hjemplasser. Alt som fantes av bygninger og utstyr på Seternes var svidd av, og de kom til forkullete rester og sundbrente kjellermurer. De fikk leie en liten hytte på den ellers ubebodde øya Hakstein. Øya ble tilholdssted til midlertidige hus ble reist på Seternes. Hytta rommet ikke alle, og noen bodde i løvhytter eller telt.

Amanda og Alf rundt 1960

De midlertidige husene som kom opp på Seternes var ytterst sparsommelige og trange, uten isolasjon. Det rimet innvendig på vegger og tak, men ingen ble syke av å bo der.

Material- og pengemangel gjorde at gjenreisningen av Seternes ikke var fullført før i 1951. Da hadde de fleste av barna forlatt redet, og Amanda og Alf ble etter hvert alene på Seternes.

Alf livnærte seg nå som tømmermann og murer på Skjervøy, og det førte til at Amanda satt alene igjen på Seternes med stellet av det som var igjen av husdyr.

Høsten 1959 måtte de imidlertid innse at slaget var tapt. De slaktet dyrene, stengte av Seternes og flyttet til Skjervøy.

Søskenflokken: Ruth, Laila, Jenny, Gunvor; Astrid. Bak, Avle, Roald, Ole Kristian, Sigmund; Rolv og Georg
Bildet er tatt i forbindelse med Alf sin begravelse.

Fra småbruk til familieandelslag.

Seternes ble overtatt av barna allerede før Amanda og Alf døde. Stedet har fra 1964 vært ferie og samlingssted for alle etterkommere av Amanda og Alf. Hvert år, den første helgen i juli, møtes barn, svigerbarn, barnebarn og oldebarn samt venner og venninner fra hele landet på Seternes. På den årlige sammenkomsten er det fra 50 til 70-80 etterkommere som i fellesskap forsøker å føre arven videre.

Den eldste i søskenflokken, Avle døde på et familiestevne på Seternes i 1985.

Seternes er nå organisert som et [familieandelslag](#) med styre og vedtekter. Andre- og tredjegenarasjon har organisert seg i et vennelag som heter "Seternes Venner". Venneforeningen er åpen for alle etterkommere og inngifte. På den måten er alle med og bærer arven etter Amanda og Alf videre.

Søskenflokken (unntatt Avle) i 1996

Hvem var Amanda og Alf ?

Amanda.

På dåpsattesten til Amanda står det at hun heter Marie Amanda Ellida, f, 16.05.1901. For å unngå forvekslinger med mange andre, med Marie som fornavn, valgte hun å bruke Amanda. Hun var liten og rund, men med rappe bevegelser og en kvikk hjerne. I sin velmakt kunne hun arbeide uavbrutt uten pauser, og hun strikket gjerne når hun ammet sine barn for å nytte ut tiden. Hun hadde stor omsorg for sine medmennesker og delte det lille hun hadde med dem som trengte det.

Moren til Amanda hette Ragnhild Kristine Eriksen f. 12.02.1884, d. 18.03.1956. Bestemoren hette Marie f. 1846, (Salkon-Marja) ble gift med Erik Henriksen, f. 1849 (Ravna- Erki) fra ytre Kvæningen. De bodde på Sirkastakka i Kvæningsbotten.

Oldeforeldre på morssiden hette Salamon Hansen Hannu f. 1805 Pello i Finland og Anna Brita Pehrdsatter Bjørnfot f. 1818 i Turtola (Svartstein) Sverige. De slo seg ned på husmannsplassen, Sirkastakka i 1837 som de første som bosatte seg der.

Faren til Amanda hette Peter Seppola, f. 16.06.1871, d. 12.02.1940, og kom fra Sådangulla, Oulo i Finland. Hans datter Mathilde trodde han var født i Säärenperä. Det er ellers lite informasjon om hans fortid.

I Statsarkivet for Troms finner vi at Amanda var datter av Peder Mathisen Seppænen f. 1871 og pike Ragnhild Kristine Eriksen f. 1874.

Petter og Ragnhild Seppola

Amanda ble ifølge kirkebøkene døpt 20. oktober 1901, samme dag som foreldrene ble viet.

Det er oppgitt at Amanda var født 16. mai 1901. Sjølv var hun sikker på at hun var født 16. juni. Ellida er blitt til Elisabeth. Det står videre at faren, Peter Mathisen Seppænen var konfirmert i Puslangalla i Finland.

Da en annen datter, Mathilde Helene ble døpt i 1908 står det i kirkebøkene at foreldrene var Petter Mathias Seppælæ og Ragnhild Eriksen.

Heller ikke fornavnet er skrevet likt i rapportene fra Statsarkivet. Først blir han kalt for Peder og deretter for Peter og til slutt for Petter. Selv mellomnavnet er skrevet forskjellig. Den ene gang heter han Mathisen og neste gang Mathias. På finsk blir Peter uttalt Pekka og en må anta at noe av denne forvirringen skyldes språkproblemer. Mange i slekten går etter all sannsynlighet rundt med feil navn, men Seppola er vel like greit som Seppænen eller Seppælæ.

Peter jobbet bl.a. med fiske og fangst og han skal ha vært gruvearbeider i Kvæningsbotten. Det var vel der han pådrog seg en sykdom i lungene som gav han en nokså tidlig død i 1940, 69 år gammel. Peter

lærte aldri å snakke skikkelig norsk. Det var heller ikke nødvendig fordi alle i Kvæningen snakket kvensk på den tiden. Språket i hjemmet til Amanda var kvensk. Språket på skolen var imidlertid norsk, og det ble sikkert en hard overgang for lille Amanda og resten av de andre 8 i søskenflokk.

Hun kom tidlig ut i arbeid som tjenestepike, og havnet etter hvert i Tromsø etter at hun hadde arbeidet hos en lege på Skjervøy. Der hun bl.a. fikk stifte bekjentskap med den farlige «spanske-sjuka» som kostet mange menneskeliv rundt 1920. Hun ble ikke syk sjøl, men hun måtte omgås mange syke. Amandas halvbror Jakob døde i spansken, bare 21 år gammel.

Amanda var en svært dyktig husmor, håndverker og småbruker. Hun fikk mer enn de fleste ut av det småbruket ga. Fisk ble tillaget i så mange varianter at barna følte de stort sett hadde et variert kosthold. Også dyrene som ble slaktet på bruket ble utnyttet til ti siste smule. Skinnet ble benyttet til kommager, og ull-len karet og spunnet til garn og av noe av ullen ble det laget filtsko.

Døtrene fikk god opplæring i alt som har med husstell, håndarbeid og matlaging. De ble alle sammen meget dyktige, og spesialister på hvert sitt område. Under krigen var det lite skoletilbud, men Amanda sørget for at alle lærte å lese og skrive og barna blei etter hvert lærere for hverandre. Historiefortelling, høytlesning og sang var det mye av på Seternes.

Hun lærte imidlertid ikke barna sitt eget morsmål. Årsaken var vel at kvensk ikke akkurat var et populært språk. Noen kvenske barnesanger ble det imidlertid plass til. Amanda beholdt sitt gode humør, sitt pågangsmot og sin humoristiske sans til det siste. Hun hadde en kolkkefast tro på en rettferdig Gud, selv om det i ettertid er vanskelig å se al alt var så rettferdig.

Alf Jørgen

Alf, f.21.01.1901, var en storvokst kar med kjempekrefter som kom godt med når han drev fiske og når Seternes skulle ryddes og bygges. Faren, Jørgen Gerhard Jørgensen f. 1867 var småbruker, fisker og kirketjener som tok aktivt del i lokalpolitikken for Venstre.

Moren, Alberte Marie Johannesen f. 1878 var en robust dame, og datter av fisker og småbruker Edvard og Rasmine Johannesen. Rasmine var en kvinne med kjempekrefter. Det fortelles at hun bar en vanlig hesteplog fra Simavåg til Taskeby, en strekning på 3 km i bratt terreng. Hun bar en sekk med russemel (matte på 144 kg) opp fra båten til naustet rett før hun kom i barseng. Rasmine f. 11.09.1850 og døde i 1930, 80 år gammel. Det var vel fra henne Alf hadde arvet sin styrke.

Rasmines foreldre var pike Ane Kristine Dal, f.1823 fra Taskeby og ungkar Anders Johannesen f.1823, Vågan i Lofoten. Besteforeldrene til Rasmine på morssiden hette Ane Ditlevsdatter f. 1750 og Anders Andersen f. 1747, de bodde på Taskeby. Vi vet ikke noe om besteforeldrene på farssiden som kom fra Vågan.

Edvard Michael Johannesen, f. 15. 05.1854 i Uløybukt. Foreldre var Ellen Aronsdatter, Uløybukt og Johannes Henriksen f. 1823 fra Haparanda i Sverige. Moren til Edvard døde tidlig, men hun rakk å få sju barn. Faren ble gift på nytt med Margrete Danielsdatter fra Lyngen. De bodde i Rottenvik ved Molforvik og

Edvard Johannesen

Johannes fikk et barn med kone nummer to. Statsarkivet i Tromsø opplyser at faren til Ellen hette Aron Michelsen og moren Alette Johannesdatter fra Uløybukt. Faren til Johannes hette Henrik Henriksen og bodde i Sverige.

Edvard var aktiv i arbeiderreisninga fra århundreskiftet og utover. Han var bl.a. en av stifterne til Tromsø Amts Arbeiderforening og avisen "Nordlys" i 1902. I forbindelse med Mehamn- affæren var han i rampe-lyset, og han satt en tid fengslet, men ble aldri tiltalt. Sannheten var at han ikke var med på raseringen av hvalfabrikken i Mehamn, men han hadde mye av æren for at blokaden av Mehamn ble avsluttet. Senere var han med og startet Troms Fiskarfylkning m.m.

Det var den samme Edvard som slo sitt barnebarn Alf konkurs samme år som han døde, nesten 80 år i 1932. Det er blitt sagt at han må ha fått god hjelp av andre ettersom han sjøl var på god vei til å bli senil.

Jørgen Gerharts foreldre var Jørgen J. Jørgensen f. 1827, oppvokst i Simavåg. Moren var Gjertrud Albine Arild, f. 1829 fra Rotsund.

Bestefaren var klokker Christian Jørgensen, f. 1792 fra Lauksund og Skjervøy. Han var den første i Jørgensen-slekten som bodde i Simavåg. Bestemoren hette Anne Marie Olsdatter, f. 1794. Hun var datter av jordløs husmann og fisker Ole Christiansen og kone Ingebør Thostendatter fra Hitra ved Kristiansund.

Oldeforeldrene til Jørgen Gerhard var Jørgen Johansen, f. 1752 fra Loppa og Lauksund. Han var gift med Anne Bernhoff, f. 1751 fra Kristiansund. Hennes slekt har røtter langt bak i tiden til Danmark og kanskje til Tyskland. I hennes slekt finner vi prester, diktere, militærfolk m.m. En i slekten var misjonær i Varanger på 1750- tallet. Da var det samene som skulle omvendes.

Alf opplevde mye i sin ungdom. Han deltok på fiske av mange slag, alt fra åpen båt til større fiskeskøyter. Han var med på selfangst i Nordishavet og fiske på Lofoten, Finnmarken og han var med i fraktfart på kysten og til Nordsjølandene.

En gang ble fiskebåten M/S "Aslaug", oppbrakt av russerne og ført inn til Tsypnavolok på Fiskehalvøya. De viste vel knapt hvor de var. Russerne holdt dem noen dager. De fikk proviant og god behandling, og slapp med advarsel. En smaksprøve av det russiske svartbrødet hadde han med hjem, men det var visst bare Roald og hesten som åt det.

Under forbudstiden ble Alf og resten av mannskapet på en lastebåt arrestert i Narvik fordi det var store mengder sprit i lasten som var tatt ombord i Nederland. Spriten var gjemt i gassflasker. Mannskapet slapp fri, men kapteinen og en politimann ble arrestert for smuglingen.

Alf's foreldre: Jørgen og Alberta

Sjøl var Alf litt aktiv i lokalpolitikken for Venstre, men harde arbeidsdager begrenset dette. I motsetning til sin kone og sin nærmeste slekt hadde han et avslappet forhold til kristendommen, men fulgte som oftest med Amanda på møter hos Læstadianerne.

Også Alf hadde godt humør og stor humoristisk sans. Han ga frie tøylar til sine barn, og alle fikk vise hva de dugde til. Han ga sjelden noen systematisk undervisning, og barna måtte følge godt med når ting ble gjort. Det skapte en årvåken ungeflokke som tidlig kunne konkurrere med seg sjøl og andre; og som senere har klart seg godt. På sjøen med båt og seil hadde Alf ord på seg for å være en uredde kar, og han var en barsk læremester for sine seks sønner.

Marie Amanda Ellida døde 25.01.1968, 67 år og Alf Jørgen døde 27.12.1972, nesten 72 år gammel.

Hittil er det blitt rundt 40 barnebarn og oppunder 60 oldebarn etter dem.

Historien om Amanda og Alf er neppe enestående. Mange familier på kysten av Nord-Norge fikk gjennomgå mer enn folk i dag kan forestille seg. Amanda, Alf og Seternes får stå som et eksempel på hvordan forholdene i nord kunne være for en snau menneskealder siden.

Ni gjenlevende søsken ved avduking av minnestein på Seternes i 2012.

Fra venstre: Georg, Sigmund, Laila, Jenny, Ole, Astrid, Gunnvor, Roald og Rolv.

Til minne om nybrottsfolket på Seternes

Marie Amanda Elisabeth, døpt Seppola, født i Kvænangen 16.06.1901, døde på Skjervøy 25.01.1968 og Alf Jørgen Jørgensen, født i Simavåg 21.01.1901, døde på Skjervøy 27.12.1972.

De startet opparbeidelsen av Seternes i 1932 og bodde der til 1959, dyrket opp jorda og bygde opp husene tre ganger. Seternes ble overført til etterkommerne i 1965.

Amanda og Alf fikk tolv barn: Avle Marinius 1922, Julius Bergeton 1924, Ruth Pauline 1925, Laila Sofie 1927, Jenny Annie Elisabeth 1929, Roald Martin 1930, Gunnvor Marie 1932, Ole Kristian 1934, Sigmund Edvin 1936, Rolv Johannes 1938, Georg Anselm 1940 og Astrid Synneve 1942